

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗБАГАЧЕННЯ СЛОВНИКА ДОШКІЛЬНИКІВ У ЗОБРАЖУВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Світлана Макаренко, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти Маріупольського державного університету

Постановка проблеми. Актуальним аспектом особистісної парадигми розвитку дитини дошкільного віку є формування якостей мовлення, які підсилюють процес становлення «людського» і дають можливість виявити індивідуальність, самість. Найбільш повно характеризує особистість її лексика: кількісний об'єм (достатність і багатство), усвідомлення семантичного значення слів та їх доречне застосування відповідно до контексту висловлювання, активізація й індивідуальність вибору мовних засобів.

Проблематичність реалізації зазначеного аспекту полягає в поглибленні домінант медіа, гаджетів у житті сучасного дошкільника, підміні ними живого спілкування з оточуючими людьми, природою, культурою, що спричиняє мовленнєву пасивність, недорікуватість словника. Відтак, теоретичне та технологічне розв'язання проблеми розвитку якісного мовлення, словника дошкільників вбачається нами гостро актуальним на теоретичному та методичному рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Надзвичайний художньо-естетичний потенціал щодо вирішення цього питання має зображувальна діяльність, у якій мовленнєві дії можуть підпорядковуватися меті та змісту зображення або навпаки спрямовувати, стимулювати його (Л. Бачерикова, А. Богуш, О. Вепрева, Н. Гавриш, Є. Ігнат'єв, М. Кольцова, Т. Комарова, Г. Люблінська та ін.). За таких умов і слово, і зображення одночасно виявляються для дітей найкращими засобами прояву свого внутрішнього світу, почуттів, своєї несхожості, оригінальності, самостійної думки, самості в художньому образі (Н. Горбунова, О. Дронова, Л. Компанцева, Т. Постоян, Ю. Руденко, О. Савушкіна та ін.). І саме задоволення цієї потреби дає

можливість подальшого розквіту особистості дитини, її свободи, самоцінності, духовних резервів самоусвідомлення, самооцінки та самовдосконалення.

Вихователі закладів дошкільної освіти розуміють необхідність інтеграції мовленнєвої, лексичної роботи в інші види дитячої діяльності, зокрема в зображувальну. Проте на практиці вирішення лексичних завдань часто підміняють використанням словесних методів і прийомів роботи, в яких найбільш активними є їхні власні мовленнєві дії. Художнє слово в роботі з образотворчої діяльності 88 % педагогів використовують для емоційного налаштування дітей на тему зображення, 8,8 % – відповідно до вимог методики й лише 2,9 % – для збагачення лексичного поля вихованців.

При цьому 38,2 % вихователів розуміють вплив зображувальної діяльності на виразність, образність, красу дитячого мовлення й можуть навести яскраві приклади; 44,2 % – погоджуються з існуванням такого впливу, а 17,6 % педагогів не знають про це. Щодо ж зв'язку індивідуальності, відмінності зображувальних робіт дітей із якістю словникової роботи, то лише 14,3 % вихователів розуміють його наявність.

Отже, сьогодні вимагає забезпечення необхідних умов для збагачення словника дошкільників у процесі зображувальної діяльності, розвитку його образності, точності, оригінальності, активізації мовлення в цілому. **Мета статті:** на основі розкриття художньо-естетичного потенціалу зображувальної діяльності визначити педагогічні умови збагачення словника дошкільників у процесі зображувальної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Сучасні дослідження в галузі педагогіки й психології доводять, що дитина за своєю природою є поліхудожньою, її свідомість здатна одночасно охопити всі види художньої (музичної, літературної, образотворчої, театральної) діяльності у процесі розвитку (Л. Григор'єва, Т. Казакова, В. Кудрявцев, І. Ликова, Е. Маркова, Б. Юсов). Саме на тому, що поєднує певною мірою основні види мистецтва – засоби художньої виразності, художньої мови й матеріалів, – базується інтеграція певних видів художньої діяльності в єдине дитяче образотворення [1].

Близькість образотворчої та мовленнєвої діяльності дає можливість їх взаємопроникнення, поєднання з метою не тільки ефективнішого впливу на емоційну сферу дитини, а й розкріпачення її фантазії та уяви у творенні власних образів, тобто дає можливість їх інтеграції. При цьому зображувальна діяльність виступає могутнім засобом збагачення словника дошкільників – процесу кількісного збільшення обсягу нових слів та розширення смислового поля вже знайомих із метою їх активного використання у зв'язному мовленні, що супроводжує процес зображення, для вираження індивідуального світорозуміння [4, с. 7].

Досліджуючи зв'язки в розвитку дитячого мовлення й малюнка, науковці Л. Бачерикова, К. Бюлер, Лукенс, М. Рибников, Дж. Селлі зазначили подібність у фазах їх розвитку: за допомогою малюнка дитина намагається розповісти про предмет; малюнок стає особливим видом мовлення; чим яснішими й міцнішими будуть уявлення дитини про певний предмет, тим повніше і досконаліше вона зможе передати його в малюнку або мовленні [5, с. 25]. Г. Леушина, В. Штерн довели, що стимулюванню словесної творчості дітей сприяє їхня творчість в зображувальній діяльності.

Зазначений зв'язок обумовлює необхідність забезпечення відповідності методів збагачення словника основним етапам організації зображувальної діяльності (див. табл.).

Таблиця

Вирішення завдань лексичної роботи у процесі зображувальної діяльності

Структурні компоненти образотворчої діяльності	Завдання словникової роботи	Словесні методи й прийоми, які використовуються вихователем
Сприймання: – предметів; – явищ; – об'єктів; – творів образотворчого мистецтва	– уведення нових слів (за змістом сприйняття та з мовлення вихователя); – якісне засвоєння лексики (уточнення значення слів, усвідомлення значення, смислу); – збагачення словника образними словами та	– обговорення; – запитання; – коментар сприймання; – художнє слово; – бесіда; – мистецтвознавча розповідь; – заохочення

	виразами, приказками, прислів'ями, скоромовками, загадками	
Обговорення задуму зображення	– закріплення нововведених слів; – активізація словника	– запитання; – загадки; – заохочення
Показ чи з'ясування способу зображення	– зразок використання, включення слів у зв'язне мовлення; – уточнення значення слів; – збагачення словника специфічною термінологією	– пояснення способів виконання зображення; – коментар (інструкція) зображення; – алгоритм, план; – порада
Власне образотворча діяльність дітей	– усвідомлення значення, смислу нових слів; – активізація нововведених слів, словника	– план; – нагадування; – порада; – заохочення
Аналіз, оцінка образотворчих робіт дітей	– активізація нововведених слів, словника	– оцінювання; – «зразок особистого ставлення»; – запитання

Не менш важливою є емоційна насиченість зображувальної діяльності дошкільників, емоційне тло, чуттєве забарвлення, «проживання» радості від спілкування з красою, відкриття краси для себе, власної свободи образотворчості, успіху. Адже емоції є тим механізмом, що приводить в дію когнітивні процеси, активізує довільну поведінку, включення в діяльність [2].

Збагаченню уявлення, найкращому розумінню сприйнятого об'єкта чи образу дітьми сприяє використання сукупності різноманітних форм утілення цього образу (звукових, мімічних, рухових, ігрових, зображувальних, мовленнєвих та ін.) з пріоритетом художнього коментування. При цьому словесний опис, закріплюючи емоційний досвід, збагачує почуття, розвиває усвідомлено-образну моторику; рухова уява «одушевляє» дії, роблячи їх нібито надбанням внутрішнього світу дитини.

Навчаючи або спільно з дітьми з'ясовуючи новий прийом, спосіб зображення, вихователь обов'язково супроводжує дії словами, оскільки, як зазначала Т. Комарова, формування навичок на основі словесних впливів підвищує не лише швидкість їх засвоєння, а й якість засвоєної навички. Слово тут виступає, з одного боку, як засіб організації власної поведінки й усвідомлення спочатку сприйнятих, а потім виконуваних рухів; з іншого, – у

якості регулятора дій [3, с. 101–102]. У зв'язку з цим важливим є розвиток у дітей відповідної лексики, термінології образотворчої діяльності (назви форм, кольорів, просторових понять, прийомів зображення тощо).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, проведений аналіз підтверджує великий художньо-естетичний потенціал зображувальної діяльності для розвитку словника дошкільників. Це дозволяє зробити висновок, що збагачення словника дошкільників у процесі зображувальної діяльності забезпечується реалізацією таких педагогічних умов [4, с. 15]: блочно-тематична організація занять із зображувальної діяльності на основі інтеграції; відповідність методів збагачення словника основним етапам організації зображувальної діяльності (цілеспрямоване сприймання – обговорення змісту малюнка – малювання – художній коментар у процесі зображення – словесна оцінка малюнка); емоційна насиченість зображувальної діяльності дітей за рахунок урізноманітнення засобів утілення образу; поступове введення до словника дітей спеціальних термінів зображувальної діяльності.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо в технологічній розробці проблеми збагачення словника в образотворчо-мовленнєвій діяльності дошкільників.

Список використаних джерел

1. Богуш, А. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах [Текст] : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш, Т. В. Котик. – К. : Вид. дім «Слово», 2010. – 301 с.
2. Ежкова, Н. С. Эмоциональный компонент образования: проектирование содержания [Текст] / Н. С. Ежкова // Дошкольное воспитание. – 2005. – № 11. – С. 62 – 67.
3. Комарова, Т. С. Формирование графических навыков у дошкольников [Текст] / Т. С. Комарова ; Ин-т дошк. воспитания СССР. – М. : Просвещение, 1970. – 152 с.

4. Макаренко, С. І. Збагачення словника дітей 5-го року життя в процесі образотворчої діяльності [Текст] : автореф. дис... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 / Макаренко Світлана Іванівна ; Держ. закл. «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського». – Одеса, 2010. – 21 с.

5. Рыбников, Н. А. Детские рисунки и их изучение [Текст] / Н. А. Рыбников. – М. – Л. : Государственное издательство, 1926. – 48 с.

Анотація. У статті розкрито художньо-естетичний потенціал зображувальної діяльності щодо збагачення словника дошкільників. Визначено педагогічні умови збагачення словника дошкільників у процесі зображувальної діяльності: блочно-тематична організація занять; відповідність методів збагачення словника основним етапам організації зображувальної діяльності; емоційна насиченість за рахунок урізноманітнення засобів утілення образу; поступове введення спеціальних термінів зображувальної діяльності.

Ключові слова: збагачення словника, зображувальна діяльність, художньо-естетичний потенціал, педагогічні умови.

Аннотация. В статье раскрыт художественно-эстетический потенциал изобразительной деятельности для обогащения словаря дошкольников. Определены педагогические условия обогащения словаря дошкольников в процессе изобразительной деятельности: блочно-тематическая организация занятий; соответствие методов обогащения словаря основным этапам организации изобразительной деятельности; эмоциональная насыщенность за счет разнообразия способов воплощения образа; постепенное введение специальных терминов изобразительной деятельности.

Ключевые слова: обогащение словаря, изобразительная деятельность, художественно-эстетический потенциал, педагогические условия.

Annotation. The article reveals the artistic and aesthetic potential of visual

activity for the preschoolers' vocabulary enrichment. The educational environments for the preschoolers' vocabulary enrichment in the process of visual activity are defined: block-thematic classes organization; conformity of vocabulary enrichment methods with the main stages of the visual activity organization; emotional saturation from the techniques diversity of the image embodiment; gradual introduction of visual activity special terms.

Key words: *vocabulary enrichment, visual activity, artistic and aesthetic potential, educational environments.*

Макаренко С.І. Педагогічні умови збагачення словника дошкільників у зображувальній діяльності // Психолого-педагогічний пошук : зб. наукових праць за матеріалами Всеукраїнської викладацько-студентської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми підготовки фахівців дошкільної освіти: проблеми, досвід, інновації» (21-22 листопада 2019 р.) [випуск 5] / за ред. О. І. Курка. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2019. С. 107–112.